

BOGDAN BORČIĆ šal, akatinta

vora, ali mislim da kada je riječ o poeziji Stanislava Vinavera i kada unatoč svim percipiranjima njegovih stvaralačko-estetskih intencija svedemo riječ na poeziju samu onda bez imalo dvoumljenja prihvaćam jednu tezu Svete Petrovića iznesenu u knjizi Kritika i djelo, a koja glasi: „Kriterij Sklovskoga i Tyrtjanova (riječ je o dvojici istaknutih predstavnika ruske formalističke škole — op. B. D.) jest prilično primjenljiv, ali imamo razloga da se plašimo rezultata primjene; njime prosuđen, Wyatt da vjerojatno spasiti veći pjesnik od Shakespeara, Breton od Valérya, Hlebnikov od Jesenjina. Novatori u književnosti kao da su se zavjerali da pišu trećerazrednu poeziju“.

Možemo unutar Vinaverovog pjesništva otkriti i pokušaje daleko većih ambicija, pokušaje kada se pokušavala stvoriti jedna nova pjesnička kozmogonija, težnje koje bar po nekim svojim osobinama podsjećaju na Mallarmove i Valéryjeve pokušaje da se napiše apsolutna knjiga, međutim, upravo u onome što je uvijek isticao kao glavno oruđe poezije, ono čime je donekle i sam virtuozno operirao nije mu omogućilo da tu svoju težnju za apsolutnom poezijom realizira. Jezik koji je otac svih misli i svih ideja nije služio Vinaveru, već Vinaver njemu. Kult jezika je zahtijevao teške žrtve — lišavanje od poezije. Ostavši najčešće u sferi jezičnog eksperimenta, u stadiju kada se jeziku služi, kada se njime ne može služiti kao posve prirodnim medijem pjesništva, misleći na poeziju, Vinaver je neprekidno bio proganjan uvjerenjem o ograničenosti jezičnih mogućnosti i nije zapravo mislio na poeziju već na jezik. To naročito dolazi do iz-

ražaja u njegovoj zbirci Čuvari sveta, koja je po mnogim svojim osobinama nesumljivo najviši izraz Vinaverovih poetskih intencija, a koja ipak ostaje posve neodređena, sklona hirovitostima, igri, koja je morala do maksimuma izraziti evokativnu moć riječi, ali urnjesto poezije mi najprije možemo u njegovom stvaralaštvu uočiti elemente mitografije jezika. U jednom svom eseju je pisao „Pjesnik ne može da se do kraja preda tolikoj groznici, njegovo bezumlje mora da ima granice u izrazu, koji je ostvaren, i najzad pesnici neće ipak — da! — više slutnje, nego slobode. Slutnja je ne samo pre slobode, nego i posle slobode... Hteo sam da reči i izrazi dođu u komplikovanija lebdjenja, da se jedni sa drugima druže i razdržuju, kako su, ah! odavno čeznuli ali kako im nije bilo dato... Ne mislim da su reči i izrazi dobili oblik ljudski, oblik diviši, oblik nekadašnji, ali da dobiše oblik o kome su maštali. I ne mislim da su reči i izrazi dobili oblik za večnost, nego kao i sve maštarije da odgovaraju potrebi jednog razdoblja“.

Kada danas čitamo Vinaverovu poeziju u rigoroznom izboru Jovana Hristića očito nam je da se radi o djelu jednog pjesnika koji nije uspio stvoriti svoj autentičan svijet, vidimo jedan eklektički duh koji je u sruhu pred konvencijama i sam zapadao u njih. Ono što možemo prihvatiti iz Vinaverovog poetskog djela jest izvjesna ironičnost, humor, šarm poigravanja paradoksom, no sve su to dvosjeklobriđa oružja, koja su u izvjesnom trenutku neke književnosti nepohodan, ali opasna već u slijedećoj etapi razvoja poezije. Jezički eksperiment, može biti prolegomena za dalji razvoj poezije,

ali to ni u kojem slučaju nije poezija sama po sebi, jer poezija Stanislava Vinavera nije ni u jednom trenutku uspjela izraziti autentično biće. Mnoge promašaje možemo pripisati Vinaverovoj fikciji našeg jezika, tamo gdje je već propalo mnogo jezičnih ambicija jednog Laze Kostića, propala je gotovo cijela poetika Vinaverova. Jednosložna rima izgleda da će kod nas još mnoga književna pokoljenja ostati nedostizivi san — uostalom to i sama Vinaverova poezija prezentirana ovim izborom neosporno potvrđuje. Mi danas možemo njegovo stvaralačko nastojanje braniti ili opravdavati na različite načine, ali kritičarske isprike ne mijenjaju sam karakter poezije, njezin značaj i njenu pravu vrijednost. Bunt protiv norme, to je nesumljivo jedan od najplemenitijih motiva svake avangardne umjetnosti, ali zar se jedno djelo može isključivo cijeniti po pukoj želji i uvjerenju da se određeni tip poezije mora pisati. Djelo mora prerasti okvire pukih motivacija. Priručnik Jovan Hristić pokušao je svojim izborom i svojom interpretacijom poezije Stanislava Vinavera obogatiti sistem srpske meduratne poezije. Vinaverov poetski eksperiment traži da bude branjen ne stihovima, ne vlastitim realizacijama, već konceptima, intencijama, intelektualnim projektima. a to je najgora što može kritika uraditi za neko djelo. Ovo ne prebacujemo Hristiću, koji je inteligentno pleđirao za priznavanje jednog poetičke ludensa, za jedan maniristički duh, podjednako zaokupljen nepredvidljivim hirovima, kao i izvjesnom tragikom, jer upravo to je Vinaver neprekidno i pokušavao izraziti, no nama se čini da je umjesto poetskog djela ostavio iza sebe dragocjen promašaj.

KALMAN FEHER

10-746 07527 W
psovka suši

U svakom oku krvna osveta
cepa štitove kile
dubi trbuhe miševa
truli gnezda pacova
u voljkama ptica gvojni otoci
u svakom oku krvna osveta
na sto sečiva zraka svetlosti
na dubini žilice
zakrpe od legura
čuvaju smrt semena
razjapljen bezdan
grobnica semena to je
korenje kao vene
kao vlas kose
kao led ukočene žilice
zavrnutih rukava fošulje
toplota plahuje
noge mu peče
jezik mu prži
psovku goji

10-747 03367 W
planinsko oko

Sunce je za žrtve poslalo ptice

razuzdanih krila
kovanih kljunova
oštrih jezika

ispod krija im sečivo

sletele bi
velikih voljki predebele
sletele bi

nož bi ih zaklao

krilima neće izdržati u vazduhu
za let
zemlja je potrebna

Sve su sletele na plavu vodu tvog oka planinskog

Morao sam da se spustim do brodova šarenih

pogledi tvoji žive
kao brodovi
za talase

Neka se napne plavo jedro
u očima ti užad katarke
more same tebe
sua voda sveta

Neka plove crne ledene sante daleko od pristaništa

suze tvoje su
šljunak
ostrva nenastanjena

(iz duže pesme)

10-747 03623 W
pesma beračica pamuka

Rastrzano:

život naš cilj naš
zri na brdu
ustalasan pamuk
butine naše jedre

Do budućnosti:
tračajući očekujemo
crnu sudbinu
nerazvijene lepe grudi
muškarcima poklanjamo

Glasno:

pljačkamo tuđe
pljačkamo sopstvenu dušu
trpamo u našu vracu
prospavamo našu pesmu

Svaki dan:

umorni do blagosti
sveti na molitru
ljubavnici na te! naše
vatreno čekaju

Uveče:

čile male prste
pamukom oplićemo
telo ljubavnika
na sebe rastvaramo

S madarskog preveo:
Jožef VARGA

10-747 03319 W
četvrto putovanje

Otišao sam k tebi da budemo zajedno

u prašinu sam zapisivao krugove
pravilne
toliko pravilne da si se i ti
začudila kad si usred
stotog
hiljaditog
opet bila ti

u centru svakog mog kruga si ti
„to je tvoje carstvo“

prsti pisaljke su već do grla istrošeni
tad se
neki raspadaju na crvene kriške
kao u lubenici
tvoje oči
tvoje oči
u zelenoj košuljici plava semena

pogled tvoj ih je zasejao
ukorenio se tvoj pogled
razvio sam se u krošnju.

zlatna spirala
svilena
tanaka
kosa tvoja je basmakt
iz veštiničkog zamka je spuštaš

dve epruvete tvoje
stakleni šator
topli krevet

u njemu sam prvo mlad
napustio sam zbog tebe svoje spirale
samo se putevima krećem
dugačak dugačak dugačak beskrajna
na prvom koraku me obuzme strah
Sunce si

na kra-
ju Sunce si

sijaš
dvaput pečena
moje srce je uzalud u ledu
nailaziš
civilizovani andeo moj

napustio sam zbog tebe i puteve

omotao sam se nebom
posipao se prahom zvezda
zadržavaš susret
u dvema malim rukama
žuto pile
tvoja nutrina
zadržavaš u njoj susret
kao krempitu
kao krajeve pesama

zadržavaš susret
kao kraj moje pesme

10-747 01135 W
muke roba

1.

Čekao sam Svetlost
za oči
za oči
Obećanje svetog pisma

Sedam popova držali obred
za dušu
za dušu
U crno je zamistili

Tek sam jedva živeo
za snove
za snove
Stromašnim me gledali

2.
Nekoga žed plaši
u mom srcu
u mom srcu
Zavirio sam u bunare

Dve ruke mi se razgranale
u nebo
u nebo
Koren su spustile

Teklo je mnoštvo zvezda
iz stopala mog
iz stopala mog
Ispazio sam jezik

S madarskog prevela M. B.